

ВПЛИВ МИСТЕЦТВА НА РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ В ПОЧАТКОВИХ МИСТЕЦЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Новоселецька І.Е.

Київський університет імені Бориса Грінченка

Розкрито необхідність професійної підготовки фахівців та їх роль у формуванні особистості дитини. Досліджено теоретичні основи розвитку художньо-творчих здібностей. Уточнено поняття «художньо-творчі здібності» та прослідковано їх взаємозв'язок з розвитком творчої особистості. Обґрунтовано вплив мистецтва на розвиток художньо-творчих здібностей дітей 5-го року життя. Окреслено особливості початкових мистецьких навчальних закладів, їх місце в процесі розвитку дітей 5-го року життя.

Ключові слова: мистецтво, здібності, художньо-творчі здібності, творчий розвиток, діти 5-го року життя, початкові мистецькі навчальні заклади.

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення Української держави, за умови її складного політичного і соціально-економічного стану, особливо відчутний негативний вплив соціуму на дитину. Такі його риси як аморальність, злочинність, духовний занепад, мінімальний прояв (через сучасний ритм життя) батьківської любові, призводять до падіння авторитету дорослого, росту агресивності, жорстокості дітей. Малюки, виховані в такому середовищі не можуть гармонійно розвиватися, без коригуючого впливу педагога в наступному вони не будуть сприймати культурні та загальнолюдські цінності. За умов культурної «глухоти» сучасного соціуму майбутнє покоління має всі шанси стати бездуховним, неінтелегентним.

Вирішення проблеми можливе за умови оптимізації процесу підготовки фахівців дошкільної освіти, які в свою чергу зможуть використовувати доцільну для сьогодення методику художньо-естетичного виховання дітей і розвиток творчих можливостей дитини; виявлення, збереження й розвиток творчого та особистісного потенціалу кожної дитини; формування її художньо-естетичної компетентності; розвиток художньо-творчих здібностей; сприяння подальшій успішній адаптації та творчій самореалізації в нових умовах дошкільного та майбутнього дорослого життя.

Однак питання розвитку художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку через розширення їх кругозору, формування естетичних потреб та мистецького впливу у спеціально створеному розвивальному середовищі освітньої установи досліджена недостатньо. Актуальність питання і відсутність системних досліджень у даному напрямі визначили вибір теми дослідження.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні впливу мистецтва на розвиток художньо-творчих здібностей дітей 5-го року життя. Завдання вбачаємо у висвітленні поняття «художньо-творчі здібності дітей», обґрунтуванні ролі мистецтва в розвитку художньо-творчих здібностей дітей 5-го року життя та необхідності підготовки фахівців дошкільної освіти до такої діяльності, а також висвітленні особливостей діяльності початкових мистецьких навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні процеси реформування освіти спрямовані на пробудження художньо-творчої активності та

розвиток творчої особистості, починаючи з дошкільного віку. Занепад духовного та естетичного сприйняття творчості, а також відсутність розвитку емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до творів різних видів мистецтва пригнічує творчий потенціал дітей та, відповідно, розвиток їх творчих здібностей в цілому. Наразі актуалізуються проблеми удосконалення системи освіти, безперервність і наступність якої має сприяти загальному розвитку творчої особистості.

Реалізація поставлених завдань здійснюється відповідно до державних освітніх програм, Закону України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про дошкільну освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні до 2021, Конвенції про права дитини, Концепції та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. Державні вимоги до рівня надання освіти та виховання дітей дошкільного віку окреслено в Базовому компоненті дошкільної освіти.

Мистецтво в усі часи відігравало величезну роль у формуванні особистості дитини, зокрема у розвитку її почуттів, емоційного відгуку на об'єкти та явища оточуючого життя, природи. Вміння бачити, розуміти й створювати прекрасне робить духовне життя дитини багатим, цікавим, дає йому можливість відчувати естетичну насолоду. Спілкування з творами мистецтва (картини, музика, театральні вистави, хореографічні постановки, тощо) відображають дійсність і сферу людських почуттів, що сприяє формуванню естетичного світогляду та розвиває свідомість дошкільника. Особливо важливим це є для дитини, котра знаходиться на початку активного сприймання й розуміння світу дорослої людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль мистецтва в естетичному вихованні особистості висвітлено в роботах Б. Бриліна, В. Клименко, І. Климук, Л. Побережної, Л. Яковенко, Н. Фоломеевої, О. Михайличенка, Т. Скорик та ін.

Вплив засобів мистецтва на розвиток особистості та значущість мистецької діяльності для стимулювання її творчої активності розкрито в естетико-мистецтвознавчих дослідженнях (В. Кандинський, Л. Левчук, М. Каган, М. Киященко, О. Оніщенко, Ю. Борев та ін.), дослідженнях з педагогіки мистецтва (Б. Юсов, В. Кудрявцев, Г. Падалка, Г. Шевченко, Е. Белкіна, Л. Масол,

Л. Хлебнікова, Н. Миропольська, О. Комаровська, О. Рудницька ін.).

Вплив мистецтва на моральне становлення особистості та формування концептуальних засад її духовного розвитку представлено в працях О. Олексюк, Л. Шеремет; теорія творчого розвитку особистості розкрита в роботах Н. Бабікіна, С. Степанова, Ю. Кулюткіна; сучасні дослідження процесу художньої інтеграції у галузі мистецької освіти прослідковуються в дослідженнях В. Безрукова, І. Держинської, О. Зуйкової, О. Іваненко, Т. Казакової, К. Колесіна, Т. Комарової, О. Кузнецова, В. Химчак, О. Щолокової.

Сутність проблеми формування ціннісних орієнтацій особистості засобами мистецтва та питання її художньо-творчого розвитку висвітлено у працях О. Крюкової, В. Моляко, Н. Назаренко, С. Прокоф'євої-Акопової, Л. Радковської, та ін.

Теоретичне підґрунтя розвитку художньо-творчої активності дитини закладено А. Бакушинським, Е. Берном, Д. Богоявленською, О. Дяченко, М. Лазаревим, А. Луком, В. Рибалкою, О. Савенковим, З. Фрейдом.

Розвитку художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку присвячені роботи Б. Нікітіна, Дж. Сміта, Л. Керрола, І. Білої, О. Кочерги. Проте, мова в них йдеться про дітей старшого дошкільного віку (6-7 рік життя).

Вивчаючи роботи Д. Ельконіна, Л. Виготського, О. Леонтьєва, О. Запорожця ми переконалися, що дитина середнього дошкільного віку, тобто 5-го року життя, вже має певну базу знань, умінь і навичок, що сприяють художньо-творчому розвитку особистості як в родині, так і поза її межами. Але на сьогодні проблема розвитку художньо-творчих здібностей дітей 5-го року життя в початкових мистецьких навчальних закладах не досліджена. У контексті чинних державних документів про дошкільну освіту якість професійної підготовки фахівців для організації мистецької освіти дітей в дошкільний період та адекватного управління нею залишається актуальною проблемою вищої професійно-педагогічної школи.

Надзвичайно велику увагу проблемі художнього виховання особистості засобами мистецтва приділив Н. Румянцев у праці «Мистецтво у вихованні». Спираючись на книгу І. Ріхтера, він розглядає художнє виховання як «культурну

проблему сучасності». Автор вважає, що мистецтво – це мова почуттів, і обґрунтовує своє визначення тим, що художники «звертаються до серця». Пояснюючи видимий зв'язок між творчістю художників-професіоналів та дітей, які населяють світ образами своєї фантазії, живуть у світі казки, втілюють свої думки у грі, він який справедливо оцінює їх як зародки мистецтва. Це підкреслює необхідність залучення дітей до «високого» мистецтва, з метою розвитку особистості.

Силу впливу мистецтва на дитину відзначало багато класиків педагогіки. Я.А. Коменський говорив: «Більш ніж науками, потрібно займатися (з дітьми) мистецтвами». І.Г. Песталоцці зазначав: «Дорога до мистецтва є в той же час дорогою до людяності» [6].

Як відомо, кожен вид мистецтва має особливі механізми впливу на особистість: музика – гармонію звуків; живопис – лінію, барви, сюжет. Хореографія, театр, мультфільми завдяки своїй синкретичності інтегрують кілька видів мистецтва, що сприяє найсильнішому впливу на психічні і фізіологічні процеси в організмі людини. Тому розвиток творчого потенціалу, формування естетичних почуттів і потреб у дітей 5-го року життя шляхом використання всіх вище перерахованих видів мистецтва потребує професійного супроводу.

В свою чергу, розвиток творчого потенціалу дитини являється внутрішньою передумовою її художньо-творчої діяльності, ядром творчої обдарованості. Розглянемо компоненти творчого потенціалу за С. Ільїним.

Враховуючи зазначене можна стверджувати, що творчі здібності та індивідуальні властивості особистості забезпечують фундамент творчого потенціалу дитини, який в свою чергу є основним фактором творчого розвитку особистості. Оскільки суб'єктами нашого дослідження є діти п'ятого року життя такі види мистецтва як музичне та образотворче є для них найбільш доступними та цікавими. Відомо багато прикладів ранніх проявів здібностей дітей до цих видів мистецтва. Наприклад, у В.А. Моцарта музичні здібності проявились вже у три роки, у Н.А. Римського-Корсакова – у два роки; І.С. Репін вже у три роки вирізав, а в шість писав фарбами, В.А. Серов – з трьох років ліпив, а з шести – малював з натури; Ньютон в дитинстві конструював механічні іграшки (млин,

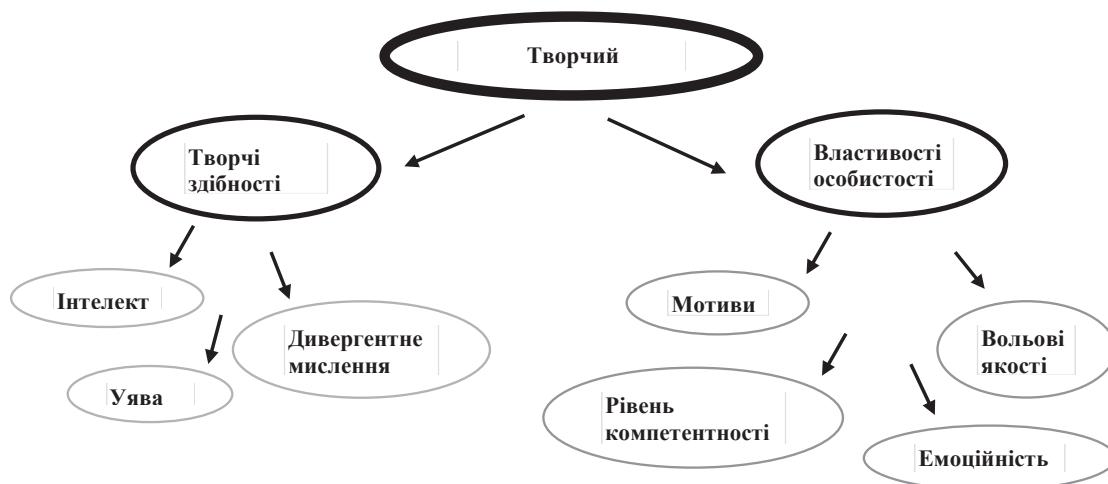

Рис. 1. Компоненти творчого потенціалу за С. Ільїним

що обертав мишу) і т.п. [4, с. 136]. Тому розглянемо детальніше не просто творчі здібності, а, спираючись на вище зазначене, *художньо-творчі* здібності дітей 5-го року життя.

Здібності визначаються як властивості (або сукупність властивостей) особистості, що впливають на ефективність діяльності [1, с. 30]. Здібності не є вродженими, вони розвиваються в процесі становлення особистості. Вродженими є лише задатки або ж анатомо-фізіологічні особливості людини, спираючись на які можна розвивати здібності проявленої якості.

Художньо-образотворчі здібності дитини виявляються через високий інтерес до візуальної інформації. Вона до подробиць запам'ятовує побачене. Багато часу малює й ліпить, зосереджено працює над своїми витворами, оригінально використовує матеріали художньої виразності. Будуючи композицію малюнка, включає в нього багато деталей. В образах художньо обдарованої дитини немає одноманітності, вона відтворює в образотворчій діяльності все, що бачить довкола [1, с. 35].

На основі аналізу досліджень науковців (І. Біла, Є. Ільїн, О. Ковальов, Б. Теплов) можна зробити висновок, що художньо-творчі здібності дитини це індивідуально стійкі психічні властивості, що формують творчий потенціал та визначають передумови успіху в різних видах творчої діяльності. А в багатогранному процесі розвитку художньо-творчих здібностей дітей важливою дотичною є мистецтво.

Вплив мистецтва на дитину, якій виповнилося чотири роки, має настільки блискавичний прояв, що вже за декілька «зустрічей» малюка з мистецтвом можна побачити якісні зміни в його поведінці та мовленні. Картини, вистави, музичні твори, вірші, хореографічні постанови – всі твори мистецтва справляють на дитину яскраве враження, що активізує окремі психічні процеси: відчуття, сприймання, пам'ять, уяву, мислення.

Важливо наголосити, що ми говоримо про мистецтво в його «чистому» вигляді, тобто не адаптоване до дитячого дошкільного віку. Наприклад, в Японії, що є найбільш економічно розвиненою країною світу, естетичне виховання є пріоритетним. Діти з малку привчені милуватись явищами природи: перший сніг, ряний дощ, цвітіння квітки, буяння дерев тощо. Отримання задоволення від спостереження краси – домінанта в японській освіті. С. Судзукі – відомий японський скрипач, музикант та педагог розробив програму для дітей, яка включає в себе музичні твори Ж. Бізе, І. Гайдна, В. Моцарта та П. Чайковського. Слухаючи «велику» музику дитина накопичує музичний досвід і починає сприймати через неї світ. Вибір музики прямо впливає на світобачення дитини.

Доцільно згадати й європейський приклад залучення дітей до вічних творів мистецтва. Ф. Барб Галль – французька письменниця, мистецтвознавець, авторка науково-популярних книжок для дітей про образотворче мистецтво, консультант Міністерства освіти Франції написала відому роботу «Как говорить с детьми об искусстве». Хоча книга називається «Як говорити з дітьми про мистецтво», мова в ній йде лише про живопис, який виступає як найпопулярніший і зручний для обговорення вид мистецтва.

У книзі описується як правильно обговорювати з дітьми твори мистецтва, як зацікавлювати дитину до відвідування музеїв, як ознайомити з діяльністю конкретних митців й взагалі, як отримувати задоволення від спілкування з дитиною в заданому напрямку.

Все згадане, лише маленький приклад того, як світ відходить від старих штампів розвитку художньо-творчих здібностей особистості дитини і прямує до розвитку її творчого потенціалу.

Звичайно, це потребує часу та зміщення певних акцентів в освітньому процесі дошкільних закладів. Актуальним залишається питання підготовки фахівців до здійснення роботи по залученню дітей до мистецтва та розвитку їх художньо-творчих здібностей.

Формування творчої особистості дитини дошкільного віку – одне з найважливіших завдань педагогічної теорії й практики та, безпосередньо, працівників дошкільних навчальних закладів. Найбільш ефективним засобом розвитку творчого мислення й уяви дітей є художньо-творча діяльність.

Художньо-творча діяльність виступає як провідний засіб естетичного виховання та розвитку дітей дошкільного віку. Це процес набуття суб'єктом нових для себе знань й умінь як основи для подальшого пошуку способів розв'язання задачі. У художньому розвитку дошкільників відправною точкою є здатність до сприйняття художнього твору й самостійного створення нового образу (в малюнку, ліпленні, аплікації, конструюванні). Проте здатність дітей складати, придумувати, малювати, майструвати вимагає систематичного й цілеспрямованого розвитку під безпосереднім чи опосередкованим впливом дорослого, який сам розуміється на мистецтві та усвідомлює його вплив на дитину. Інакше може статися так як це описано у творі А. Сент Екзюпері «Маленький принц»: «Дорослі порадили мені не малювати, а більше цікавитись географією, історією, арифметикою. Ось так і сталось, що в шість років я відмовився від геніальної кар'єри художника».

Інтелектуальні навантаження, підготовка до школи та бажання батьків бачити свою дитину кращою в кінцевому результаті процесу навчання витісняє процес творчого й естетичного розвитку малюка в ДНЗ. Тому, особливе значення в становленні сучасної людини відіграє система додаткової мистецької освіти, де велика роль відводиться розвитку творчості особистості. Однією з ланок додаткової мистецької освіти є *початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади* – школи естетичного виховання: музична, художня, хореографічна, театральна, хорова, мистецтв та інші. Вони є початковою ланкою спеціальної мистецької освіти, що належать до системи позашкільної освіти та засновуються органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування на державній або комунальній формах власності. Особливістю роботи названих закладів є їхня концентрація на суб'єкті навчання й виховання в мистецькому просторі, де будь-яка діяльність дитини потребує творчих роздумів та їх проявів у вирішенні освітніх завдань й життєвих ситуацій.

На нашу думку, саме в таких закладах дитина 5-го року життя, яка активно починає вивчати оточуючий її світ, при професійному підході

фахівців має найбільші можливості для розвитку художньо-творчих здібностей. У свою чергу, сформований творчий потенціал малюка позитивно позначиться на навчальному процесі в ДНЗ та школі.

Висновки. Мистецтво активізує відчуття й сприймання дитини, її уяву та мислення, впливає на розвиток художньо-творчих здібностей, а також формує естетичний смак та духовно збагачує. Дитина, що має безпосередній контакт з творами мистецтва має більш розширені знання про світобудову та багатший словниковий запас, вільно висловлює свою думку та швидше долає труднощі адаптації в незнайомому соціальному колі, а також знаходить оригінальні шляхи вирішення життєвих ситуацій.

Уточнення поняття «художньо-творчі здібності» дало нам можливість простежити взаємозв'язки між творчими здібностями, твор-

чим потенціалом і творчим розвитком дітей. Ланцюжок саме з такою послідовністю, на нашу думку, є ключиком до процесу формування гармонійно розвинутої, творчої особистості й освіченої, культурної нації.

При врахуванні великого навантаження на дошкільні навчальні заклади в контексті підготовки дітей до школи виникла потреба у початкових мистецьких навчальних закладах, де головною стратегією виховання дитини є долучення до мистецтва й творчості. Зосередженість педагогів на естетичному вихованні й навчанні дітей у таких закладах сприяє формуванню в них милосердя, доброти, любові до природи, уважності до дрібниць в її явищах тощо. Таким чином, фахова підготовка кадрів є запорукою успішного включення дітей дошкільного віку в процес естетичного виховання, творчої спрямованості та духовного збагачення.

Список літератури:

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості / І. М. Біла. – К.: Фенікс, 2014. – 200 с.
2. Збірник законодавчих і нормативних актів про дошкільну освіту / упоряд. К. Л. Крутий, Н. В. Маковецька. – Запоріжжя, 1999. – 67 с.
3. Семенов О. С. Формуємо творчо спрямовану особистість: перші кроки: навч. посіб. / О. С. Семенов. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2016. – 156 с.
4. Платонов К. К. Проблемы способностей / К. К. Платонов. – М.: Наука, 1972. – 321 с.
5. Судзуки С. Возвращение с любовью: Классический подход к воспитанию талантов / С. Судзуки; пер. с англ. – Мн.: «Попурри», 2005. – 192 с.
6. Флерина Е. А. Основные принципы художественного воспитания детей / Е. А. Флерина // Дошкольное воспитание. – 2009. – № 7. – С. 8-13.

Новоселецкая И.Э.

Киевский университет имени Бориса Гринченко

ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВА НА ХУДОЖЕСТВЕННО-ТВОРЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ 5-ГО ГОДА ЖИЗНИ В НАЧАЛЬНЫХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Аннотация

Раскрыта необходимость профессиональной подготовки специалистов и их роль в формировании личности ребенка. Исследованы теоретические основы художественно-творческих способностей. Уточнено понятие «художественно-творческие способности» и прослежена их взаимосвязь с развитием творческой личности. Обосновано влияние искусства на развитие художественно-творческих способностей детей 5-го года жизни. Определены особенности начальных художественных учебных заведений, их место в процессе развития детей 5-го года жизни.

Ключевые слова: искусство, способности, художественно-творческие способности, творческое развитие, дети 5-го года жизни, начальные художественные учебные заведения.

Novoseletska I.E.

Borys Grinchenko Kyiv University

THE INFLUENCE OF ART ON THE ARTISTIC AND CREATIVE DEVELOPMENT OF CHILDREN 5-YEAR LIFE IN ELEMENTARY ARTISTIC EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Summary

Disclosed need for professional training of specialists and their role in shaping a child's personality. Is investigated, the theoretical basis of artistic and creative abilities. The notion of «Art and Creativity» and traced their relationship to the development of the creative personality. Substantiated the influence art on the development of artistic and creative abilities of children of 5th year of life. Determined, features of, primary art schools, their place in the development of children of 5th year of life.

Keywords: art, ability, artistic and creative abilities, creative development, children of the 5th year of life, the initial creative educational institution.